

UNIwersytet
Warszawski

Wydział Neofilologii

Instytut
Anglistyki

Prof. dr hab. Elżbieta Górska
Uniwersytet Warszawski
Instytut Anglistyki
ul Dobra 55
00-312 Warszawa

Recenzja rozprawy doktorskiej

mgr Justyny Wawrzyniuk pt. "Metaphor-led analysis of woman's identity negotiation in female stand-up comedy" napisanej pod kierunkiem dr hab. Agaty Rozumko i dra Daniela Karczewskiego na Wydziale Filologicznym Uniwersytetu w Białymstoku.

Rozprawa doktorska mgr Justyny Wawrzyniuk pt. "Metaphor-led analysis of woman's identity negotiation in female stand-up comedy" jest pracą interdyscyplinarną, łączącą trzy obszary badawcze – badania nad humorem, językoznawstwo kognitywne oraz socjo-kulturowe badania nad tworzeniem tożsamości kobiet. Przyjmując tak szeroko zakrojoną perspektywę badawczą Autorka podejmuje oryginalny temat kształtowania tożsamości płciowej kobiet przez północno-amerykańskie komiczki – autorki humorystycznych tekstów należących do gatunku tzw. "stand-up comedies", które określane są w języku polskim jako występy komediowe bądź komedie typu "stand-up".

Konstrukcja rozprawy jest przejrzysta i dobrze umotywowana, a sama jej struktura odzwierciedla szeroko zakrojone ujęcie głównego tematu pracy. Pierwsze cztery rozdziały przedstawiają podstawy teoretyczne podjętych w rozprawie badań, rozdział 5 – metodologię i kryteria opisu utworzonego przez Autorkę korpusu danych, dwa kolejne rozdziały – wyniki analizy danych, a rozdział ostatni krótko przedstawia wnioski płynące z tych analiz. Licząca ponad 30 stron obszerna bibliografia zawiera pozycje z wszystkich wymienionych wcześniej obszarów badawczych. Dołączone na końcu pracy cztery krótkie apendyksy zawierają informacje na temat występów typu "stand-up", które stanowiły źródło danych korpusowych (Apendyks 1), dane liczbowe

dotyczące docelowych i źródłowych domen i ram (Apendyks 2 i 3) oraz kolokacji charakteryzujących wyrażenia określone jako "female social actors" (Apendyks 4).

We „Wstępie” mgr Wawrzyniuk krótko charakteryzuje kluczowe tematy rozprawy – zagadnienie budowania tożsamości w komediach typu "stand-up", interdyscyplinarny charakter badań nad humorem i rolę metafory w dyskursie. Zwracając uwagę na to, że temat podjęty w rozprawie, który łączy metaforę, tożsamość płciową i dyskurs humorystyczny jest mało zbadany, Doktorantka jasno wytycza sobie cel badawczy – podjęcie próby wypełnienia owej luki w dotychczasowych badaniach w oparciu o materiał zaczerpnięty z amerykańskich komedii typu "stand-up" tworzonych przez kobiety w ujęciu językoznawstwa kognitywnego; krótko przedstawia też strukturę pracy.

Kolejne cztery rozdziały stanowią część teoretyczną rozprawy. Rozdział 1 krótko omawia klasyczne ujęcia humoru i bardziej szczegółowo charakteryzuje kilka współczesnych teorii humoru z perspektywy ich użyteczności do opisu gatunku "stand-up" jako formy występu komediowego. I tak, ogólna teoria humoru werbalnego (ang. *General Theory of Verbal Humor*, Attardo & Raskin, 1991) jako teoria kompetencji jest w stanie uchwycić to, jak tworzone są humorystyczne teksty należące do tego gatunku, jednakże nie wyjaśnia tego, jak uczestnicy takich występów komediowych na te teksty reagują. Natomiast, zdaniem Doktorantki, teoria łagodnego naruszenia (*Benign Violation Theory*, McGraw & Warren, 2014) jest dobrym narzędziem badawczym przede wszystkim do opisu recepcji komedii typu "stand-up", szczególnie z uwagi na ich kontrkulturowy charakter i naruszanie powszechnie przyjętych norm społecznych). Omawiając gatunek komediowy będący przedmiotem rozprawy z punktu teorii implikatur konwersacyjnych Grice'a, Autorka koncentruje się na stosowaniu Zasady Kooperacji w tekstach humorystycznych. Z kolei, idąc w ślad za cytowaną literaturą przedmiotu, użyteczność teorii relewancji (Sperber & Wilson, 1986) do analizy tekstów humorystycznych Doktorantka widzi przede wszystkim w możliwości jej zastosowania do opisu tego, jak są one rozumiane przez odbiorców. I choć trudno się nie zgodzić z tym stwierdzeniem w odniesieniu do badań humoru w ramach samej teorii relewancji, należy jednocześnie zwrócić uwagę na niezgodność podstawowych założeń tej teorii z założeniami językoznawstwa kognitywnego, dotyczących samego podejścia do znaczenia. Teoria relewancji oparta jest na obiektywnej teorii znaczenia, co implikuje, na przykład,

zupełnie inne podejście do metafory. W teorii relewancji metafora jest definiowana, jako "a kind of 'loose use' in which, typically, the logical properties of the representation (mental or public) are inapplicable" ['rodzaj 'swobodnego użycia', w którym, typowo, logiczne cechy reprezentacji (mentalnej czy społecznej) nie mają zastosowania, tł. E.G.] (Carston, R. 2002. *Thoughts and Utterances: The Pragmatics of Explicit Communication*. Blackwell, str. 378). Natomiast w językoznawstwie kognitywnym znaczenie wyrażane w języku jest uznane za konceptualizację motywowaną doświadczeniowo i kulturowo, a metafora wyrażana w języku, jako powszechny przejaw konwencjonalnych metafor pojęciowych, jest tu uznana za zjawisko dla języka typowe. Takie wybiórcze stosowanie odmiennych teorii, które są sprzeczne w swoich podstawowych założeniach musi prowadzić do opisów, które trudno uznać za spójne i umotywowane. Nie wyklucza to, w moim przekonaniu, adoptowania jakiegoś pojęcia z jednej teorii do drugiej – o ile takie pojęcie da się włączyć w sposób spójny do teorii wybranej przez badacza, jako podstawowe narzędzie opisu. Warto tu zauważyć, że próbę adoptowania teorii relewancji do opisu multimodalności zgodnej z teorią metafory pojęciowej Lakoffa i Johnsona podjął ostatnio Charles Forceville w swej monografii z roku 2020, pt. *Visual and Multimodal Communication. Applying the Relevance Principle*, Oxford University Press. Co znamienne, sam Autor tej monografii, podkreślając zasadnicze różnice między tymi teoriami w ich podejściach do metafory i do tego, jaką rolę pełni ona w funkcjonowaniu umysłu (str. 50) i nie znajdując sposobu pogodzenia tych stanowisk, przyjmuje taktykę unikania problemu, stwierdzając, że: "But in order not to further complicate an already highly complex issue, I will here ignore these discrepancies between RT and CMT, although they are far from trivial" ['Aby bardziej już nie komplikować tego i tak złożonego zagadnienia, będę ignorował te rozbieżności między TR (teorią relewancji) i TMP (teorią metafory pojęciowej', tł. E.G.] (str. 50). Inną sprawą jest tu kluczowa w teorii relewancji zasada tzw. "optymalnej relewancji" (ang. *optimal relevance*), do której odwołują się też badacze humoru; widziana w perspektywie między-kulturowej zasada ta okazuje się być zbyt silną generalizacją (por., w szczególności, Blasi, D. E., Henrich J., Adamou E., Kemmerer D., & A. Majid. 2022. "Over-reliance on English hinders cognitive science", *Trends in Cognitive Sciences* Vol. 20 No. 20, pp. 11-13).

Z kolei, w rozdziale 2, wyczerpująco i ze znawstwem bogatej literatury przedmiotu pani Wawrzyniuk opisuje historię amerykańskich komedii typu "stand-up", począwszy od źródeł tego gatunku w pokrewnych komediach takich, jak wodewil do współczesnych form tego gatunku rozpowszechnianych przez platformy streamingowe w rodzaju Netflix. Bez wątpienia istotne dla tematu pracy, w której Autorka analizuje komedie "stand-up" tworzone przez kobiety, jest odniesienie do rozwoju tego gatunku jako występów komediowych zdominowanych przez mężczyzn, jak też społeczno-kulturowych przyczyn tego zjawiska. Bardzo pozytywnie oceniam też charakterystykę mechanizmów rządzących komediami tego typu, a w szczególności zwrócenie uwagi na ich aspekt dialogowy i rolę reakcji widowni w dostosowywaniu treści przez komika w trakcie występu.

Z kolei rozdział 3 przedstawia podstawy teoretyczne dla badania tożsamości płciowej kobiet na materiale zaczerpniętym z komedii typu "stand-up". Odwołując się do filozoficznych ujęć "esencjalistów" i "konstruktywistów", Doktorantka szczegółowo przedstawia przyjęte w pracy socjokulturowe lingwistyczne podejście zaproponowane przez Bucholtz & Hall (2005), zgodnie z którym tożsamość jest zjawiskiem emergentnym – "wyłania" się w dyskursie w efekcie interakcji społecznych. Bezpośredni związek z tematem pracy ma też prześledzenie historii feministycznych studiów nad tożsamością płciową. Studia te stanowią punkt odniesienia dla opisu wybranego dla celów pracy narzędzia analitycznego – Feministycznej Krytycznej Analizy Dyskursu (Lazar 2005, 2014, 2018). Końcowa część rozdziału jest ciekawą dyskusją na temat tworzenia tożsamości komika/komiczki w występach typu "stand-up". Lektura rozdziału jasno pokazuje, że Autorka umiejętnie wybrała podstawy teoretyczne dla przeprowadzenia jakościowej analizy wybranych komedii typu "stand-up" pod kątem tworzenia tożsamości płciowej przez występujące w nich kobiety (rozdziały 5-7).

Cel rozdziału 4 jest dwojaki: z jednej strony, charakterystyka metafory w ujęciu językoznawstwa kognitywnego i teorii relewancji, a z drugiej – zarysowanie podejść do metafory w badaniach na dyskursem humorystycznym oraz do metafor odnoszących się do płci (ang. *gendered metaphors*). Jeśli chodzi o realizację pierwszego z tych celów, uwaga Autorki rozłożona jest nierównomiernie. Dyskusja ujęć kognitywnych metafory koncentruje się wokół krytycznej oceny teorii metafory pojęciowej Lakoffa i Johnsona (1980), natomiast rozwijanej w ramach

językoznawstwa kognitywnego przez Steena teorii metafory zamierzonej (ang. Deliberate Metaphor Theory) Doktorantka poświęca w tym rozdziale tylko jeden akapit (str. 98), a teorii relewancji jedną stronę. Jako że w analitycznej części rozprawy mgr Wawrzyniuk opiera się przede wszystkim na teorii metafory zamierzonej tak pobieżne potraktowanie tego ujęcia metafory w tym rozdziale wydaje się nieuzasadnione. Zabrakło też odniesień do dalszych części rozprawy, gdzie Autorka opisuje metody identyfikacji metafory stosowane w ramach tej teorii (por. podrozdział 5.2).

Samo przedstawienie teorii metafory pojęciowej, choć daje zarys podstawowych założeń tej teorii, budzi kilka zastrzeżeń. I tak, stwierdzenie na str. 97, że Kövecses (2010) opierał swoje badania metafory o dane zaczerpnięte ze słowników nie jest zgodne z zawartością obu wydań wspomnianego podręcznika Kövecsesa (Kövecses, Z. 2002 [2010]. *Metaphor. A Practical Introduction*. Oxford University Press. [2nd edition]), który czerpał przykłady z literatury przedmiotu, na której ów podręcznik się opierał (przede wszystkim: Lakoff & Johnson (1980); Lakoff (1993); Lakoff & Turner 1989), jak też na swoich badaniach opartych, zgodnie z założeniami teorii metafory pojęciowej, o codzienne użycia języka, a nie o dane słownikowe. Również charakterystyka teorii metafory Lakoffa i Johnsona jako podejście "od góry-do dołu" (ang. *top-down approach*) (str. 101) jest błędna; sama Autorka na tej samej stronie odwołuje się wcześniej do argumentacji Kövecsesa, który zauważa, że postulowane w tej teorii metafory pojęciowe winny być traktowane jako pierwszy krok w analizie metafory w języku i poznaniu, a nie jako "produkt" tej teorii. Tak też rozumieją swój projekt badawczy sami Autorzy teorii metafory pojęciowej; znamieny jest tu fragment ich posłowie do drugiego wydania *Metaphors We Live By* (2003), gdzie komentując empiryczne dowody za postulowanym metaforami pojęciowymi, stwierdzają:

"We initially had two primary sources of evidence—polysemy generalizations and inference generalizations. We now have at least seven other types of evidence derived from various empirical methods:

1. extensions to poetic and novel cases (Lakoff and Turner 1989)
2. psychological research, for example, priming studies (Gibbs 1994; Boroditzky 2000)
3. gesture studies (McNeill 1992)

4. historical semantic change research (Sweetser 1990)
5. discourse analysis (Narayanan 1997)
6. sign language analysis (Taub 1997)
7. language acquisition (C. Johnson 1999)" (str. 248-249).

Dla uzupełnienia wypada dodać, że od czasu owego postłowania, do wymienionych obszarów badawczych stanowiących źródła empirycznych dowodów za postulowanymi metaforami pojęciowymi, doszły też różnorodne badania, m.in. dyskursu psychoterapeutycznego (por. np. Tay, D. 2018. "Metaphors of movement in psychotherapy talk". *Journal of Pragmatics* 125: 1-12) i metafor multimodalnych (por. np.: Forceville, C. & E. Urios-Aparisi (eds.) 2009. *Multimodal Metaphor*. Mouton de Gruyter; Górską, E. 2014. "Why are multimodal metaphors interesting? The perspective of verbo-visual and verbo-musical modalities". W: M. Kuźniak, A. Libura & M. Szawerna (red.). *From Conceptual Metaphor Theory to Cognitive Ethnolinguistics. Patterns of Imagery in Language*. Peter Lang, 17-36). W kontekście takich empirycznych badań testujących zasadność analiz postulowanych w ramach teorii metafory pojęciowej, trudno się zgodzić, ze stwierdzeniem Doktorantki, że badania prowadzone w ramach tej teorii (str. 101) są "unfalsifiable" – niefalsyfikowalne. Zastanawiający jest tu też fakt, że Autorka nie wspomina o krytyce badań nad metaforą pojęciową w oparciu jedynie o językowe wyrażenia metaforyczne podnoszonej przez badaczy takich, jak Gibbs i Perlman (por. 2006. "The contested impact of cognitive linguistic research on the psycholinguistics of metaphor understanding". W: Kristiansen, G., M. Achard, R. Dirven, & F. J. Ruiz de Mendoza Ibáñez (eds.). 2006. *Cognitive Linguistics: Current Applications and Future Perspective*. Mouton de Gruyter, 211-228), czy cytowany przez samą Doktorantkę Forceville (1996). Czyżby mgr Wawrzyniuk nie wiedziała, że badania nad metaforami multimodalnymi prowadzone od wielu lat przez Forcevillę są przez niego samego interpretowane jako argument za postulowanymi w ramach teorii Lakoffa i Johnsona metaforami pojęciowymi? Oczywiście, ta sama interpretacja dotyczy wszelkich badań metafor multimodalnych, m.in. w gestach, muzyce, komiksach, czy filmie.

Z kolei, jeśli chodzi o kwestię wyboru metafor w dyskursie (str. 98-99) nie jest dla mnie zrozumiałe, dlaczego Doktorantka nie wykorzystuje w pełni aparatury teorii metafory pojęciowej; chodzi tu o dwa użyteczne narzędzia opisowe, a mianowicie

"uwypuklanie" i "ukrywanie" metaforyczne (ang. *metaphorical hiding and highlighting*; Lakoff & Johnson 1980, roz. 3; por. też Kövecses 2002/2010, roz. 7).

Przy omawianiu zagadnienia ucieleśnienia metafor (str. 99-100) mgr Wawrzyniuk słusznie zauważa, że samo pojęcie ucieleśnienia (ang. *embodiment*) jest różnie definiowane i w rezultacie dyskusja dotycząca uniwersalności metafor jest tu pochodną przyjętej definicji. W tym kontekście należy jednak podkreślić, że od początku teorii metafory pojęciowej postulowano dwa rodzaje motywacji metafor pojęciowych – doświadczanie fizyczne (czyli, "ucieleśnienie" w wąskim znaczeniu) oraz kulturowe (por. np. motywacja za metaforą CZAS TO PIENIĄDZ, Lakoff & Johnson 1980: 7-9).

W odniesieniu do teorii metafory zamierzonej którą, jak już zauważyłam, Doktorantka omawia w tym rozdziale pobieżnie, nasuwa mi się uwaga bardziej ogólnej natury, dotycząca kluczowego w tej teorii pojęcia intencjonalności (por. Steen, G. 2017. "Deliberate Metaphor Theory: Basic assumptions, main tenets, urgent issues". *Intercultural Pragmatics* 14(1), str. 6). Nie jest dla mnie jasne, o jakiego "rzędu" intencjonalność chodzi w odniesieniu do metafory zamierzonej i jak takie stany mentalne nadawcy i odbiorcy metafor tego typu może badać językoznawca? (por. np. krótkie wprowadzenie do zagadnienia intencjonalności w: Łukasz K., "Intencjonalność, czyli co odróżnia Szekspira od Szympana", Centrum Kopernika Badań Interdyscyplinarnych, Uniwersytet Jagielloński. <https://www.wielkiepytania.pl/article/intencjonalnosc-czyli-co-odroznia-szekspira-od-szympana/> [dostęp 22.05.2023]; jak też więcej na ten temat w: Żuromski, Daniel. 2020. "Międzyosobowy poziom wyjaśniania umysłu i zdolności poznawczych". *Filozofia Nauki*. 28(2): 47-74).

Jeśli chodzi o krótką charakterystykę podejścia do metafory w ramach teorii relewancji (str. 102-103) , poza wcześniej przedstawionymi w tej recenzji uwagami dotyczącymi tej teorii, mój komentarz dotyczy stwierdzenia Autorki, że pomimo różnic w założeniach teorii relewancji i teorii metafory pojęciowej: "both approaches pertain to cognitive theory of metaphor (podkreślenie, E.G.)" (str. 102). Tego typu użycie przymiotnika "kognitywny" jest tu niezwykle mylące (por. Krzeszowski, T. 1997. "O znaczeniu przymiotnika 'kognitywny'". W: Grucza, F. & M. Dakowska (red.). *Podejścia Kognitywne w Lingwistyce, Translatoryce i Glottodydaktyce*. Warszawa:

WUW, 23-32). Co więcej, tak ogólne użycie tego przymiotnika w motywacji załączeniem podejść teoretycznych prowadziłyby, na przykład, do wniosku, że zarówno językoznawstwo generatywne, jak i językoznawstwo kognitywne są "kognitywnymi" teoriami języka, a więc można by te teorie połączyć jako narzędzie badawcze służące do opisanego czy też wyjaśniania jakiegoś językowego zjawiska (!)

Dwie ostatnie części omawianego tu rozdziału są dobrym wprowadzeniem do prowadzonych badań nad metaforą w dyskursie humorystycznym oraz do odmiennych podejść do metafor odnoszących się do płci. W kontekście podjętego tematu rozprawy, szczególnie ciekawy jest wniosek wynikający z badań prowadzonych przez Semino i Koller, że samo użycie języka nie określa jednoznacznie tożsamości płciowej mówiącego (str. 110).

W rozdziale 5 Doktorantka charakteryzuje przyjętą w rozprawie metodologię ilościowych i jakościowych badań korpusowych, jak też sam korpus danych będących przedmiotem analizy w dalszej części rozprawy. Bez wątplenia na pozytywną ocenę zasługuje imponujący rozmiar analizowanego korpusu – transkrypcja 30 komedii typu "stand-up" wykonywanych przez kobiety o łącznej liczbie 261 816 słów, w której Autorka zidentyfikowała 445 potencjalnych wyrażen metaforycznych. Pozytywnie oceniam też krytyczny opis rozwoju metody identyfikacji metafor – od metody MIP (Metaphor Identification Procedure), przez MIPVU (Metaphor Identification Procedure Vrije Universiteit) po metodę DMIP (Deliberate Metaphor Identification Procedure), w którym Autorka zwraca uwagę na główne zastrzeżenia wysuwane w literaturze przedmiotu wobec tych metod (w szczególności chodzi tu m.in. o analizy w oparciu o kryterium danych słownikowych, które sprowadzają się do opisu kompetencji "idealnego mówcy natywnego"). Pomimo wspomnianych zastrzeżeń, jako metodę identyfikacji metafor mgr Wawrzyniuk przyjmuje dwie ze wspomnianych metod – MIPVU i DMIP, zakładając, że metody te pozwolą na wyłonienie głównych tendencji w wyborze domen źródłowych i docelowych (str. 132). Jeśli chodzi o wybór słowników, na których Doktorantka opiera identyfikację metafor w swoim korpusie trudno nie zauważyć, że dwa z tych słowników - *Macmillan Dictionary* i *Longman Dictionary of Contemporary English* są słownikami brytyjskiej angielszczyzny, natomiast analizowany w rozprawie korpus obejmuje materiał z komedii północnoamerykańskich.

Z kolei do opisu metafor Doktorantka wybiera rozwijaną w ostatnich latach przez Kövecsesa (2017, 2020 a,b) tzw. "poszerzoną teorię metafory pojęciowej" (Extended Conceptual Metaphor Theory), wprowadzając do tego podejścia dwie modyfikacje – dodanie bardziej szczegółowego poziomu określonego jako "subframe" (pol. podramy) oraz odrzucenie poziomu schematów wyobrażeniowych (str. 132-133). Pierwsza z tych modyfikacji jest uzasadniona - umotywowana jest dążeniem do wypracowania bardziej szczegółowych kryteriów klasyfikacji opisywanych metafor. Natomiast, trudno się zgodzić z przedstawioną argumentacją za odrzuceniem poziomu schematów wyobrażeniowych z uwagi na to, że: "Image schemas are very formulaic, and therefore extremely vague. The exclusion of image schemas in the analysis was motivated by the fact that metaphors discussed in this research are specific and revolve around certain topics which are too detailed for image schemas" (str. 132-133). Po pierwsze, z tego, że schematy wyobrażeniowe są ze swej natury wysoce "schematyczne" – jako że abstrahują od konkretnych sensomotorycznych doświadczeń człowieka, nie oznacza, że są one "formulaiczne" czy "niejasne". Po drugie, sam Kövecses w postulowanej przez siebie hierarchii przypisuje im kluczową rolę stwierdzając, że:

"Image-schema metaphors make particular metaphor hierarchies (such as for *capsize* ...) embodied, and hence lend them a feel of naturalness. In other words, they make them meaningful" (Kövecses, Z. 2020a. "An extended view of conceptual metaphor theory". *Review of Cognitive Linguistics* 18 (1), str. 118).

Trzecia uwaga dotyczy podejść określanych jako "krytyczna analiza dyskursu", w których schematy wyobrażeniowe okazują się być użytecznym narzędziem badawczym w analizach jakościowych i ilościowych dyskursu różnego typu (por. np.: Hart, C. 2011. "Force-interactive patterns in immigration discourse: A Cognitive Linguistic approach to CDA". *Discourse & Society* 22(3) 269-286; Romano, M. 2019. "'Refugees are streaming into Europe': An image-schema analysis of the Syrian Refugee crisis in the Spanish and British press". *Complutense Journal of English Studies* 27, 39-57; Soares da Silva, A. 2016. "The persuasive (and manipulative) power of metaphor in 'austerity' discourse. A corpus-based analysis of embodied and moral metaphors of austerity in the Portuguese press". W: M. Romano & D. M. Porto (red.), *Exploring Discourse Strategies in Social and Cognitive Interaction*. Benjamins, 79-108). Wspominam o tym przede wszystkim z uwagi na to, że Doktorantka

przyjmuje dwa podejścia tego typu – krytyczną analizę metafory i feministyczne krytyczne badania dyskursu – jako ramy teoretyczne dla analizy jakościowej swoich danych (omówione w część 5.2).

I po czwarte, w tym samym rozdziale w analizie przykładu (11), ilustrującej przyjętą w rozprawie metodologią, Autorka odwołuje się do metafory A WOMAN IS AN OBJECT (str. 135), która jest klasycznym przykładem metafory pojęciowej opartej o schemat wyobrażeniowy PRZEDMIOT (por. Johnson, M. 1987. *The Body in the Mind: The Bodily Basis of Imagination, Reason, and Meaning*. University of Chicago Press, str. 126;). Do tej kwestii powrócę szerzej przy omawianiu kolejnego rozdziału.

W owym kolejnym rozdziale mgr Wawrzyniuk prezentuje wyniki swoich analiz danych korpusowych – 470 wyrażen metaforycznych dotyczących kobiet, przedstawiając dane liczbowe i klasyfikację źródłowych i domen i ram, jak też przykładowe analizy i ich opis. Bez wątplenia opis obszernego korpusu jest dużym wyzwaniem. W moim przekonaniu, z uwagi na duży stopień arbitralności w przedstawionej klasyfikacji domen i ram, Doktorantka sprostala temu wyzwaniu jedynie częściowo. Dla jasności wywodu, skoncentruję się na kilku przykładowych domenach źródłowych. Domena określona przez Autorkę jako OBJECT (PRZEDMIOT), która w badanym materiale jest zaklasyfikowana jako najczęściej występująca domena źródłowa, ma zawierać "pojęcia fizyczne i konkretne" ("physical and concrete notions", str. 146); co istotne, jak to pokazuje Tabela 5, w owej domenie, drugą co do częstotliwości ramą jest *place* 'miejsce', do której Doktorantka zalicza zarówno miejsca takie, jak parki, jak i budynki takie, jak dom czy klub nocny (str. 148-149). W tym kontekście nasuwa się od razu pytanie o status owej "domeny"? Jako domena źródłowa metafory pojęciowej WOMAN IS AN OBJECT winna mieć status domeny pojęciowej. Jednakże, z perspektywy badań nad metaforą pojęciową, jak wspomniałam już wcześniej, PRZEDMIOT ma status schematu wyobrażeniowego, który w żadnym razie nie odnosi się do pojęcia miejsca. Warto tu dodać, że jako dwie odrębne domeny – PRZEDMIOT I MIEJSCE leżą u podstawy dwóch systemów metafor odnoszących się do szeroko rozumianych zdarzeń i stanów, w tym stanów emocjonalnych, życia, kariery i relacji międzyludzkich (por. Lakoff, G. 1993. "The contemporary theory of metaphor". W: Ortony, A. (red.) *Metaphor and Thought*. 2nd edition. Cambridge University Press, str. 225-229). Zastanawiające w tym kontekście jest też to, że kodując wyrażenia metaforyczne, jako należące do ramy *miejsce*,

Autorka nie odwołuje się do systemu metafor opartego właśnie o pojęcie MIEJSCA określanego, jako "location dual" (por. tamże).

Inną sprawą jest to, że w przedstawionym opisie ta sama domena OBJECT zawiera też ramę o tej samej nazwie, a więc te dwa poziomy uszczegółowienia – poziom domen i ram – nie są tu faktycznie odróżnione. I, co szczególnie zaskakujące, do tej ramy właśnie, która obejmuje różnego typu przedmioty (np. ołówki i prezenty świąteczne), Doktorantka klasyfikuje też tytuł filmu i angielski wysoce abstrakcyjny wyraz *thing* (str. 155). W jakim, więc, sensie tytuł filmu, czy niezwykle abstrakcyjne *thing* (por. np. Radden, G. & R. Dirven. 2007. *Cognitive English Grammar*. Benjamins, str. 42) są "pojęciami fizycznymi lub konkretnymi"?

A bardziej ogólnie: Czy omawiana tu domena jest domeną pojęciową, czy, jak to wskazują powyższe uwagi, jest to domena stworzona przez Doktorantkę dla celów katalogowania danych? Odpowiedź na to pytanie nie jest tylko sprawą terminologii. Jeśli charakterystyka omawianej tu domeny jest w dużym stopniu arbitralna, to nie można jednocześnie mówić o statusie tej domeny jako domeny źródłowej dla konwencjonalnych metafor pojęciowych w rozumieniu zarówno klasycznej teorii metafory pojęciowej Lakoffa i Johnsona, jak i jej poszerzonej wersji autorstwa Kövecsesa (2017, 2020a,b), którą mgr Wawrzyniuk wybrała jako podstawę swojego opisu.

Podobne wątpliwości budzi włączenie do domeny ZWIERZĘ uszczegółowiającej ją ramy CREATURES - 'STWORY/STWORZENIA', której językowymi przykładami są wyrażenia odnoszące się do mitycznych stworzeń takich, jak jednorożec czy smok. (str. 171). Co istotne, taki opis domeny ZWIERZĘ nie jest spójny ze wspomnianym już systemem metafor należących do WIELKIEGO ŁAŃCUCHA BYTÓW, na który mgr Wawrzyniuk powołuje się w przypadku metafory KOBIETA TO ZWIERZĘ. Ta klasyfikacja jest też niezrozumiała z uwagi na to, że w przedziwnej natury domenie CONCEPT – 'POJĘCIE' – Autorka wyróżnia ramę MIT/MAGIA. Sam status tej domeny jest też dla mnie zupełnie niejasny: dlaczego jako "ramy", czyli uszczegółowienia tej domeny znalazły się razem, m.in. ekonomia, przestępstwo, nauka i – najliczniej reprezentowana – natura. Dlaczego, np. różnego rodzaju "types of flora", jak i huragany oraz kataklizmy zaliczono do owej domeny CONCEPT która, jak wyjaśnia Doktorantka, "encompasses abstract notions" ('obejmuje pojęcia abstrakcyjne', tł. E.G., str. 171). Co istotne, opis

omawianej tu domeny i jej ram trudno uznać za zgodny z tym, jak te dwa poziomy są rozumiane przez Kövecsesa w jego wielopoziomowym podejściu do metafory (por. np., Kövecses, Z. 2020b. *Extended Conceptual Metaphor Theory*. Cambridge University Press, str. 53-54).

Rozdział 7 poświęcony jest w całości zagadnieniu tożsamości kobiet w odniesieniu do głównego tematu wymienionego w tytule rozprawy – kwestii negocjowania tożsamości kobiet w występach komediowych typu "stand-up". Rozdział jest bardzo dobrze skonstruowany. Po krótkiej charakterystyce przyjętej metodologii, Autorka najpierw opisuje trzy główne aspekty obrazu kobiet, który wykonawczynie tych komedii tworzyły przy pomocy wyrażen metaforycznych – osobowości, macierzyństwie i związkach, a w końcowej części rozdziału przedstawia sposoby, jakimi tożsamość kobiet była przez owe wykonawczynie negocjowana z publicznością w trakcie występu. Szczególnie ciekawym wątkiem jest dyskusja na temat roli kontekstu – zarówno chodzi tu o bezpośredni kontekst danego występu typu "stand-up", jak i szeroko rozumiany kontekst przywoływany przez kontrkulturowy charakter tych występów jako gatunku, które kontestując normy społeczne dążą do ich zmiany przy pomocy humoru. Omawiane przez Doktorantkę przykłady dobrze ilustrują tezę, że w odniesieniu do takich kontekstów nawet skonwencjonalizowane metafory mogą posłużyć jako użyteczne narzędzie w rękach autorek komedii "stand-up".

Rozprawa mgr Justyny Wawrzyniuk jest napisana płynną angielszczyzną i starannie opracowano edytorsko, językowe niezręczności i pomyłki edytorskie są nieliczne; poniżej podaję listę tych uchybień, które zwróciły moją uwagę:

str. 21: ....an attempt to [fill] this gap in three ways....

str. 56: .... resulting in [the] said minority...

str. 93: "cognitive conceptualization"

str. 100: ... the conceptual metaphor argument is fire.... winno być: ... ARGUMENT IS FIRE.

str. 140: "There were not any female gender metaphors...." winno być: There were no any female gender metaphors....".

str. 160: "Wild animal as a target frame encompasses...." winno być: ..... as a source frame...

str. 197: "the WOMAN domain being the most frequent due to the study's aim" – chyba Autorce nie chodzi tu o związek przyczynowy między częstotliwością tej domeny w badanych komediach i celem rozprawy. Częstotliwość ta, natomiast, jest związana z najczęściej podejmowanymi tematami przez wykonawczynie tych komedii.

str. 197: " Figure 14. Target frames across the data" winno być: .... domains....

str. 201: " The narratives differ depending on the narrative".

Reasumując, w moim przekonaniu, rozprawa mgr Justyna Wawrzyniuk ma zarówno bardzo dobre jak i bardzo słabe strony. Do tych pierwszych zaliczam omówienie współczesnych teorii humoru z perspektywy ich użyteczności do opisu badanego w rozprawie gatunku komediowego (rozdział 1); opis historii komedii typu "stand-up" oraz kontrkulturowych cech tego gatunku (rozdział 2); dyskusję na temat różnych podejść do budowania tożsamości kobiet (rozdział 3); oraz przedstawienie kwestii budowania i negocjowania tożsamości kobiet w analizowanych w rozprawie występach komediowych (rozdział 7). Zdecydowanie gorzej wypada omówienie teorii metafory pojęciowej (rozdział 5) i teorii relewancji (rozdział 1 i 5). Natomiast najsłabszą stroną jest część analityczno-opisowa przedstawiona w rozdziale 6. W moich krytycznych uwagach wskazywałam na liczne uchybienia, z których najistotniejsze dotyczyło umiejętności zastosowania przyjętych przez mgr Wawrzyniuk ram teorii Kövecsesa do analizy i opisu korpusu danych.

Biorąc to wszystko pod uwagę, stwierdzam, że rozprawa doktorska mgr Justyny Wawrzyniuk spełnia w stopniu dostatecznym wymagania stawiane rozprawom doktorskim i może stanowić podstawę dopuszczenia kandydatki do dalszych etapów przewodu doktorskiego.

Warszawa, 5 czerwca 2023r.

Prof. dr hab. Elżbieta Górka